

”Pappas värsta otursdag”

av Åke Lasson

Presentation av författaren: ” Jag är född 1948 och började läsa medicin 1968, dvs 1 år efter studenten. Under studietiden tänkte jag bli psykiatriker, men fick mitt 1:a läkarvikariat på kirurgen i Malmö. Gjorde AT i Karlstad, och har därefter arbetat som kirurg i Sjöfle, Kristianstad, Hässleholm och sedan 1980 på kirurgen i Malmö. Disputerade 1984 på biokemiska förändringar i blod och bukvätska på patienter med akut pankreatit. Har sedan dess sysslat helt med övre gastrointestinal kirurgi - innehållande cancerkirurgi på fr.a. magsäck, lever, pankreas, galla. Under tiden 1980 - 2005 har jag varit mycket forskningsaktiv, och fick väl utlopp för min skrivarlusta på så sätt under den tiden. Sista åren mindre forskning och då har min gamla ungdomsdröm om att skriva vuxit. Jag gick därför våren 2008 en skrivarkurs på Folkuniversitet (10 kvällar) och mitt bidrag som nu vann skrev jag där. Efter de kommentarer kursdeltagarna gav där har jag bearbetat bidraget till nuvarande form. Jag har ett tiotal liknande episoder i 1:a utkast och får väl se hur det blir med dem.”

Jag minns dem fortfarande så fasansfullt väl alla fyra, eller egentligen var de fem! Jag kan när som helst känna smärtan, otillräckligheten och vanmakten, trots att det är över 10 år sedan det hände. Samtidigt kan jag också känna glädjen och värmen över att ha fått lära känna dem i deras svåraste stund. Kanske är det framför allt den tappra mamman och ännu mer den lille 6-åringen som etsat sig fast i mitt minne.

Det var en helt vanlig vardagsförmiddag. Jag var jour på kirurgens akutintag på det stora sjukhuset. Larmet gick – trafikolycka på väg in med ambulans! Vi samlades lågmälda på det välutrustade akutrummet vid ambulansinfarten för att ta emot de skadade. Som vanligt var informationen diffus och sparsam. Två eller tre skadade. Oklart hur skadade? Alla förbereder sig både mentalt och praktiskt och väntar på första sirenen. Så kommer då första ambulansen i full fart med blåljus och sirenerna på! Adrenalinpådraget är maximalt! Ambulansmännen kommer springande med den första och sannolikt mest skadade – en man i 70-årsåldern med skador på bröstorg, huvud och vänster ben. Vi arbetar intensivt på det ena akutrummet för att rädda honom. Andra får ta hand om de andra skadade. Narkosläkaren sköter andningen, syrgas kopplas, jag undersöker mannen, kläderna klipps upp i rasande fart, dropp kopplas, EKG kopplas. Efter runt 20 minuters hårt arbete iväg till röntgen, mannen mår nu relativt väl och har inga livshotande skador enligt röntgen. Han åker upp till intensivvårds-avdelningen för fortsatt behandling, observation och senare operation av sitt brutna vänsterben, och jag går ned till akutintaget igen. Adrenalinet är ”helt slut” och tröttheten efter de intensiva 45 minuterna tar över, samtidigt som det som hänt rullas upp för mitt inre, med olika frågor, funderingar och omdömen.

Nere på akutintaget igen frågar jag hur det gick med övriga skadade. Skall jag ta över någon annan skadad? Nej, inte för tillfället. Den svårast skadade kom efter vår patient och var redan död vid ankomsten. Troligen hade han brutit nacken vid trafikolyckan, annars hade han inga andra skador att se enligt ambulanspersonalen. Men hans bil var ordentligt hopknycklad. Nu ligger han i det lilla rummet bredvid ambulansintaget, och man håller på att lokalisera hans anhöriga. Jag dikterar journal över det inträffade, och tar mig an nästa väntande akutpatient – en ung pojke med ont i magen. Det är inte så lätt att uppbåda mera energi för att ta sig an en ny akutpatient. Jag börjar fråga honom om hans symptom, men det är inte lätt att direkt ladda om till hans ganska banala symptom efter sista timmens intensiva och livräddande insats. Efter en kort stund kommer ytterligare en ambulans, nu med den döde mannens fru och två barn. Sjuksköterskan kommer in, ber mig komma ut i korridoren och säger att jag nu måste ta hand om frun och barnen till den döde. Jag frågar om de är helt säkra på att det verkligen är frun och barnen till den döde. ”Ja, helt säkra! Samma efternamn. Frun har också ett foto i portmonnän, som stämmer exakt med det körkort de hittat hos den döde.” ”Ta in dem på ett rum. Jag måste först se hur illa skadad den döde mannen är, för att se om jag kan gå in till honom med dem alla, eller bara med frun.” ”Skall du verkligen ta med barnen in till deras döda pappa, de är ju så små?” ”Ja, går det är det absolut det bästa för deras fortsatta sorgearbete och bearbetning, anser jag!” ”Tycker du verkligen det?” ”Ja, absolut!” Detta är förstås ingen lätt fråga med något rätt eller fel svar. Här måste man bilda sig en egen uppfattning, och min bestämda erfarenhet är att det alltid är bättre att se hur det är än att fantisera om hur förfärligt det kan se ut. Dessutom tror jag, mot bakgrund av mina tidigare erfarenheter, att det är viktigt att se att den nära käre verkligen är död, för att inte leva i någon slags dröm/förhoppning att han trots allt lever och att jag inte vetat riktigt eller inte talat sanning.

Jag går in till den döde mannen. Han ligger på en smal bår i ett litet kallt och mörkt rum, med en sjukhusfilt över sig. Jag lyfter sakta på filten. Han är fullt påklädd och till synes helt oskadd, arbetskläderna prydliga och utan vare sig blod eller revor. Lite ljus strilar in genom det lilla fönstret, där en liten grå gardin skärmar av det mesta ljuset. Jag tittar noggrannare på den döde. Ca 50 år, ser svensk ut, nyrakad med ett litet sår på hakan, lite blek men fortfarande varm och inga andra synliga skador. Jag undrar om såret är från morgonens rakning eller från olyckan. När jag tar tag om hans huvud och rör det från sida till sida och undersöker nacken, känns det att den är helt av! Tänk att en enda, annars osynlig skada, kan räcka för att släcka ett människoliv! Jag tar ett litet kort och respektfullt farväl i det dunkla rummet. Det är alltid ett starkt och alldeles speciellt ögonblick att se på och vara den som konstaterar att en människa precis dött.

Väl ute igen pratar jag med syster. Jo, de har tagit in mamman, i 35-årsåldern, och hennes två pojkar på ett rum. Den litet äldre pojken är på väg från skolan, där man nu hämtar honom. Knack, knack! Jag tar ett djupt andetag, öppnar dörren och går in till dem – mamman och två av hennes pojkar. Så ung hon är, är min första tanke – säkert 15 år yngre än mannen. Så är vi helt ensamma – tre personer som vill veta hur det är med deras pappa och man - och jag som vet att han är död! Hur säger man det utan att känna sig som en bödel? Mamman gråter tyst och håller om sina två pojkar – den ene i 6-7 årsåldern, den andre i 8-9 årsåldern. Den äldre pojken gråter också stilla, medan den mindre frågar mamman vad som hänt. Nu är det min uppgift – att som total främling berätta för den lilla familjen att deras man och pappa är död. Att förklara hur han dött, visa honom för dem och göra det så fint och varligt som möjligt. Förstås en helt omänsklig uppgift! Deras värld kommer strax att slåss i spillror av mina ord, och erfarenhetsmässigt kommer de att för all framtid exakt ordagrant minnas en del av det jag strax kommer att säga. Jag måste alltså välja orden på ”guldvåg”.

Försiktigt börjar vi prata om hur de kommit till sjukhuset och vad de sett och hört. På något sätt måste vi komma litet i fas med varandra innan jag berättar vad jag vet. Mamman berättar först tyst och försiktigt, men efter hand tar de båda pojkarna över och blir alltmera ivriga och detaljerade. Pappan hade kört hemifrån till sitt arbete som vanligt på morgonen. Äldste pojken gick till skolan och mamma körde med de mindre pojkarna för att lämna 9-åringen i skolan och den mindre till dagis. När de körde ut på motorvägen såg de ambulanser och en brandbil. En trafikolycka. Två helt förstörda bilar, den ena nästan helt utbränd och en massa bildelar liggande på marken. Man kunde se att det varit en svår trafikolycka, och att de inblandade måste vara allvarligt skadade. Trafiken leds sakta förbi av några poliser. Plötsligt säger minstingen - ”men det är ju pappas jobbebil!!” Ja det är pappas bil. Men usch så krockad och hoptryckt den är! Mamma stannar bilen, går ur och får efter en stund prata med en av poliserna, som försöker mota bort henne och få henne att köra vidare. Vad är det som hänt? Jo, en trafikolycka med två skadade personer. De är redan på väg till sjukhuset. Hur skadade? Det får de inte säga. ”Men det måste ni säga. Det måste varit min man i den ena bilen. Kan jag få se bilnumret? Ja, det är hans firmabil!” Polismannen blir med ens allvarlig, beskyddande och ber familjen att åka med i en av ambulanserna till sjukhuset. Under vägen dit berättar de två ambulansmännen litet mera om vad de sett och att de båda männen på olycksplatsen var allvarligt skadade, men inte att deras pappa faktiskt är död.

Så kommer 6-åringens spontana fråga ”var är pappa?” Och mammans - ”hur är det med honom?” Jag hör mig själv – liksom på långt avstånd - säga: ”Tyvärr....., tyvärr har jag sorgliga saker att berätta (dvs ”Det lilla varningsskottet” jag lärt mig att man skall börja med i svåra situationer, så att

deras sinnen blir litet förberedda på att det kommer ett hemskt besked). Det var precis som ni sade en mycket svår olycka för er pappa. Ni såg ju också själva att hans bil var helt förstörd.” Jag hämtar andan några sekunder så att de skall hinna med - ”Han blev så allvarligt skadad direkt vid krocken, att han inte klarade sig! Både polisen och ambulansmännen såg att han redan var död när de kom dit. Vi kunde tyvärr också se att de hade rätt när han kom till sjukhuset – han var död. Jag är så fruktansvärt ledsen!” Det blir alldeles tyst. Så tyst att varje andetag och rörelse hörs. Oh – om jag kunnat lindra det förfärliga jag sagt, kunnat hålla om dem alla och skydda dem från detta onda! Mamman gråter ännu mera och drar sina pojkar till sig. De blir en naturlig enhet, så tydlig att jag känner att jag inte skall hålla om någon av dem, inte bryta deras gemenskap. 6-åringen frågar mamman - ”vad säger doktorn? Är pappa sjuk?” ”Ja, min pojke pappa är sjuk. Så sjuk och skadad att han är död.” ”Död? Vad betyder det? Kan inte pappa följa med oss hem från sjukhuset nu?” Den större pojken gråter allt högre allt eftersom han börjar förstå vad jag sagt. ”Vad säger Du? Har Du sett att min pappa är död?” ”Ja, det är rätt. Det har jag tyvärr sett.” Plötsligt knackar det på dörren och sjuksköterskan kommer in med den äldre pojken, som ser ut att vara i 13-14 årsåldern. Han har börjat få litet mörka fjun på hakan, på väg att bli man. På något sätt känner man tydligt att han är på väg att växa till som familjens äldste, när pappa inte är hemma. Han kommer direkt från skolan, där polisen hämtat honom, ser sin gråtande mamma och frågar vad som hänt. Mamma drar även honom till sig, så att de fyra blir ett, och säger varsamt att pappa krockat på vägen till arbetet, att han skadades så allvarligt att han inte överlevt olyckan utan är död. Pojken bryter sig loss, gråter och skriker om vart annat, viker sig plötsligt helt dubbel av smärta, ulkar och kräks rakt ut över golvet. Vi håller om honom – ömsom jag, ömsom mamma – men han slår sig loss och springer ut ur rummet. En av ambulansmännen, som ännu inte åkt iväg, följer med honom ut tillsammans med en i personalen – så att han får luft, kan kräkas och andas igen. En sådan fruktansvärd sorg! Och så tydligt att kropp och själ är ett! Efter en stund kommer den trygge ambulansmannen tillbaka med honom, och vi är åter ensamma. Vi fortsätter att prata, och så säger 6-åringen - ”Var är pappa? Jag vill träffa honom!” Jag välsignar tyst 6-åringens naturlighet och att jag sett pappan så att jag vet att vi kan gå in till honom utan att skrämna livet ur dem. Mamman frågar tyst om de kan få se pappa och om det är bra för barnen. ”Ja” säger jag - ”det är säkert bra att vi går in till honom alla fem. Han är så fin där han ligger”. Först vill 14-åringen inte gå med, men efter litet diskussion med mamman följer de alla med.

Vi går ut i den livliga korridoren på akutintaget och jag går sakta före dem, öppnar försiktigt dörren till pappans lilla rum och går in. Jag konstaterar tacksamt att ingen varit inne och flyttat mannen eller ändrat på något sedan jag var där. Mamman håller beskyddande om alla sina tre pojkar när de

försiktigt närmar sig den döde. 6-åringen säger - ”men pappa är ju inte död, det ser jag ju! Han ligger bara och vilar sig. Pappa res dig nu och följ med oss hem” - men inget händer. Mamman gråter allt högre, smeker sin mans kinder, som nu kallnat litet och omfamnar sina tre pojkar. Den äldste kastar sig över pappans döda kropp och kvider ur djupet, vänder sig om och kräks igen. 9-åringen smeker sakta pappans döda kropp under filten.

Så naken smärta! Så grymt! Så fruktansvärt orättvist! Här ligger en trebarnspappa död, medan både hans fru och hans tre pojkar behöver honom! För en timme sedan var de fortfarande en hel familj. I det ögonblicket förbannar jag mitt yrkesval! Hur skall jag kunna lindra deras smärta? Vad kan jag säga? Absolut ingenting! Det finns ingen tröst att ge! Inget hopp! Jag kan bara vara närvarande i all smärta och sorg, otillräcklighet och vända. Samtidigt ger denna stund en otrolig närhet till dessa människor jag aldrig träffat tidigare. Vi har på något sätt något ”heligt” tillsammans, en otroligt stark gemensam upplevelse. En upplevelse som för alltid binder oss samman! Känslan av samhörighet är så stark att hela jag blir varm. Så schizofrent – fasa och ödmjukhet och värme på samma gång! Hur kan man tvivla på en högre makt – om den kallas Gud, Allah, Buddha eller något helt annat – den måste finnas! Jag tycker mig få en kort skymt av något förmer just i denna stund.

Vi gör oss ingen brådska, de får själva bestämma hur länge vi skall stanna. I mitt inre tackar jag slumpen, som gjorde att min personsökare inte sagt ”beep-beep” under tiden – vid sådana stunder är det otroligt viktigt att inte bli störd. I ändå är vårt arbete så – man kan alltid bli sökt och störd, vad man än gör! När de fyra som ”blev kvar” gråtit, klappat, smekt och hållit om pappan tillräckligt många gånger går vi tysta ut ur rummet, genom den livliga akutkorridoren och tillbaka till tystnaden där vi tidigare suttit. Under tiden har personalen ordnat fram kurator och barnpsykiatri-personal för det fortsatta svåra omhändertagandet av familjen. Men - först vill vi fem vara själva ytterligare en stund. Vi sitter tysta, som för att smälta det vi sett och pratat om. De två yngre pojkarna turas om att hålla pappas klocka, som man tagit hand om, och 6-åringen säger - ”vad den är fin, pappas klocka. Men – titta mamma, den har stannat. Det här var nog pappas värsta otursdag!” Vi gråter alla. Efter en stund säger 9-åringen - ”vad får han för straff, han som körde på pappa?” Och då det oerhörda – deras otroliga mamma som säger - ”men det var inte den farbrorns fel. Han kunde inte hjälpa att pappa och han krockade. Så får Du inte säga! Det var en ren olyckshändelse.”

Hur orkar hon i denna stund säga så? Vara så mänsklig? Ännu en gång känner jag den ödmjukhet för människans oerhörda storhet jag ofta upplever i livets svåraste stunder. Hon är en ”madonna”, ett ”sakrament” i denna stund. Hon inger oss alla en sådan trygghet och kärlek, att jag klart känner

att hon och hennes tre pojkar tillsammans reder ut detta! Vi pratar och pratar, men jag minns inte mera om vad. Jag tror att vi alla ”eftersläcker” det som hänt den senaste timmen, för att på något vis orka gå vidare.

Efterhand känns det helt naturligt att ta in kuratorn, barnpsykiatri-personalen och en kvardröjande ambulansman för att de skall kunna fortsätta och ersätta mig. Jag har på något sätt gjort mitt, berättat det värsta som kan hända för dem, varit med dem när de sett sin döde pappa och man. Jag känner mig på något sätt ”förbrukad” - vi har upplevt döden, helvetet och himlen tillsammans – men jag förknippas troligen alltför mycket med döden och smärtan för att kunna hjälpa dem att komma vidare. Eller..., är det kanske min egen ångest och förtvivlan som gör att det känns så? Inte vet jag. Men – dessa fem, de tre pojkarna, deras döde pappa och deras fantastiska mamma finns för alltid kvar i mig! Till en början smärtsamma, men efterhand har det smärtsamma bleknat och ersatts av enbart varma känslor för familjen. De ”stör” inte! Inte alls. Tvärt om – ibland dyker mammans lugn, styrka och omsorg om sina pojkar upp, liksom den lille 6-åringens öppna, klara blick och - ”det här var nog pappas värsta otursdag”. Ändå blir aldrig livet och jag själv riktigt detsamma efter en sådan upplevelse – man blir litet mera allvarlig, mera ödmjuk och rädd om livet.

Copyright: Författaren och sfmp 2009